

A MAGYARORSZÁGI DENEVÉRLEGYEK.

DUDICH ENDRÉ-től.

A hazai denevéreken élősködő legyekkel, a *Nycteribia*-félékkel hazai bűvár eddig még nem foglalkozott. A faunakatalogusban csak két fajt találunk feljegyezve (*Nycteribia vexator* L., *Dufouri* WESTW.). Később, 1901-ben, SPEISER monografikus munkájában találunk magyarországi adatokat, de közelebbi helyek megnevezve nincsenek. SPEISER határozta meg a Magyar Nemzeti Múzeum régebbi anyagát is és ennek alapján KERTÉSZ 1910-ben már hat fajt sorol fel. KERTÉSZ adataiból csodálatosképpen kimaradt a *Nycteribia Schmidli* SCHINER faj, pedig ezt már SPEISER is említi hazánkból és a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében meg is van a SPEISER-től meghatározott, FRIVALDSZKY JÁNOS által gyűjtött példány.

Én az 1921 óta rendszeresen végzett parazitologiai gyűjtéseim folyamán állandóan különös figyelmet szenteltem ezeknek az élősködőknek, de nem igen volt szerencsém. Ellenben a denevéreket rendszeresen gyűjtő kollégáktól több alkalommal sikerült *Nycteribia*-idákat szereznem. Ezek a gyűjtések ugyan nem hoztak a faunánkra nézve új fajt, de a lelőhelyek számát tetemesen megnövelték. A régebbi adatokkal szemben ezeknek az új adatoknak megvan az az előnyük, hogy a lelőhelyet, a gazdát és a gyűjtés idejét is pontosan megadják, míg a régebbieknél ezek mind, vagy részben hiányzanak.

Mikor ÉHİK GYULA dr. kollégámmal kis határozókönyvünket megírtuk, feldolgoztam a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményének egész magyarországi anyagát. Határozókönyvünkben csak a legszükségesebb dolgokra szorítkoztunk, így el kellett

hagynunk a fajoknál a rövid jellemzést, az irodalmi utalásokat és a hazai lelőhelyek felsorolását. Azonkívül éppen a *Nycteribiidák*nál egy sajtóhiba is maradt a könyvben, t. i. az 57. oldalon a *Penicillidia*-nem fajainak határozó tábláján az utalási számok fel vannak cserélve (2. van felül, 3. alul, helyesen: fordítva, 3. felül, 2. alul), úgy hogy a helyes meghatározás nem lehetséges. Ez okoknál fogva szükségesnek tartottam egy kissé bővebb feldolgozást, amely csak a hazánkban eddig talált fajokat tartalmazza, de ezzel szemben kiterjed a lelőhelyekre, irodalmi adatokra és a fajok legjellemzőbb bélyegeire is. A bélyegek közül csak azokat vettem be, amelyek rajz nélkül is könnyen megállapíthatók. Alaktani bevezetést adni feleslegesnek tartottam, mert a mi határozókönyvünkben van, az a meghatározáshoz elegendő. A részletekre nézve SPEISER munkáira utalok. Az irodalomból csak a legszükségesebb adatokat sorolom fel, a nemeknél és az alnemeknél az első leírás helyét, a fajoknál az esetleges szinonimákat és KOLENATI (1862), meg SPEISER (1864) munkáit, amelyekben jó rajzok és leírások találhatók.

Hazánkból eddig a következő hét faj ismeretes:

- Basilia Nattereri* KOLENATI.
Penicillidia Dufouri WESTWOOD.
 " *conspicua* SPEISER.
Nycteribia Blasii KOLENATI.
 " *Schmidli* SCHINER.
 " *biarticulata* HERMANN.
 " *vevata* WESTWOOD.

Európából ma 11 fajt ismerünk. A hiányzó négy faj (*Penicillidia monoceros* SPEISER, *Nycteribia pedicularia* LATR., *Bechsteini* KOLENATI, *Ercolanii* RONDANI) a további kutatások folyamán bizonyára elő fog kerülni, ha gondot fognak fordítani ezeknek a parazitáknak a gyűjtésére.

A *Nycteribiidák* nem gyakori állatok. Sok denevért kell végigvizsgálnunk, amíg valamelyiken találunk belőlük. Aránytalanul ritkábbak, mint a bolhák vagy az atkák. Az egyes fajok gazdáikat illetőleg ügylátszik nem nagyon válogatósak. Egy faj többféle gazdán is él, viszont egy gazdán többféle faj is talál-

ható. Így a *Miniopterus Schreibersi*-n úgyszólván az összes európai fajokat megfigyelték. Egyedül a *Nycteribia biarticulata* mutat bizonyos specializálódást a gazdát illetőleg, mert ez a faj főleg a *Rhinolophus*-fajokon él.

Mivel fogságban nem igen tarthatók, életmódjukról és szaporodásuk részleteiről, továbbá hyperparazitáikról keveset tudunk. Bizonyos, hogy gazdáik vérért szívják és elevenszülők. Szervezetükben megnyilvánulnak azok a változások, amelyeket az elősködés a szervezetekben általában előidézik. Így a helyváltoztatás szüksége megkisebbedvén, feleslegessé váltak a szárnyak; mivel táplálékukat nem kell keresniök és a sűrű szőrözeten élnek, szemeik csökevényesek, vagy hiányoznak. Ezekkel a veszteségekkel szemben erősebben fejlődtek ki rajtuk a kapaszkodó szervek; karmaik görbültek és erősek, testükön sok a merev szőr és serte, továbbá a toron és a potroh hasoldalán fésűszervük (ctenidium) van, amely a denevérek szőrének ismert sajátságos szerkezetéhez alkalmazkodó, nagyszerű kapaszkodó berendezés.

A nemek meghatározó táblája:

1. A szemek sötéten pigmentesek	— 1. nem. <i>Basilis</i> RIBEIRO.
— A szemek nem pigmentesek, vagy hiányoznak	— — — — 2.
2. Szem van	— — — — 2. nem. <i>Penicillidia</i> KOLENATI.
— Szem nincs	— — — — 3. nem. <i>Nycteribia</i> LATREILLE.

1. nem. *Basilis* Ribeiro.

(Arch. Mus. Rio Janeiro, XII. 1905. p. 175.)

Európában egyetlen fajja él, amely nálunk is honos:

Basilis Nattereri Kolenati. 1857.

(KOLENATI: 1862. p. 57. t. VII. VIII. f. 19. — SCHINER: 1864. p. 655.)

Sötét szemeiről ez a 2—3 mm nagyságú faj a család többi tagjától könnyen megkülönböztethető. Nálunk elég ritkának látszik, mert eddig csak két helyről ismerem: Zayugróc (*Myotis Bechsteini*-ről) és egy közelebbről meg nem határozott hely (*Myotis emarginatus*-ról).

2. nem. *Penicillidia Kolenati*.

(Horae Soc. Ent. Ross. II. 1862. p. 69.)

1. A potrohon «tapadókorongok» vannak: a hímnél az utolsó-előtti *haslemez* két oldalán kerek vagy ovális, erősen chitines és rövid chitincsapokat viselő képződmény, a nősténynél pedig az utolsóelőtti *hátlemezen* két oldalt ferdén álló, ellipszisalakú, erősen chitines tapadótárcsa.

1. alnem: *Stylopenicillidia* SPEISER.

— A potrohon tapadókorong nincs. 2. alnem: *Penicillidia* s. str.
Hazánkban mindkét alnemnek csak egy faja él.

1. alnem: *Stylopenicillidia* SPEISER.

(Zeitschrift f. wiss. Insektenbiologie, XIII. 1908. p. 438.)

Penicillidia Dufouri Westwood, 1835.

(KOLENATI: 1862. p. 72. t. XI–XII. f. 24. — SCHINER: 1864. p. 654. —
Synonymák: *Frauenfeldi* KOLENATI, 1856., *Leachi* KOLENATI, 1857.)

4·5—5·5 mm nagyságú faj, amely említett tapadó korongjairól azonnal felismerhető. Hazai lelőhelyei: Koritnyica; Bihar (1886. HAZAY); «Magyarország» (1856. FRIVALDSZKY J.); Aggteleki barlang; Szeleta-barlang (*Miniopterus Schreibersi*-ről, 1922. IX. 7. VÉGHELYI); Pálvölgyi barlang (*Myotis myotis*-ről, 1920. 24. VARGA); Pilisszentkereszt (*Myotismyotis*-ről 1907. II. 20. BARTKÓ); Mézesdi barlang.

2. alnem. *Penicillidia* s. str.

(SPEISER: Zeitschrift. wiss. Insektenbiologie, XIII. 1908. p. 438.)

Penicillidia conspicua Speiser, 1901.

(Archiv. für Naturgeschichte, 67. 1901. I. p. 36. nom. nov. pro *P. Westwoodi* KOLENATI, 1856., nec GUÉR. MÉN. 1844. — KOLENATI: 1862. p. 69. t. X–XI. f. 23. — SCHINER: 1864. p. 651.)

4·5—5·5 mm nagy faj, amely a *P. Dufouri*-tól a tapadókorongok hiánya által könnyen megkülönböztethető. A hím potrohának utolsóelőtti haslemeze hátul közepén kihegyesedő

nyúlvánnyal bir. Hazai lelőhelyei: Abaligeti barlang; Kecskelyuk-barlang a borsodmegyei Hámor mellett (*Miniopterus Schreibersi*-ről, 1922. IX. 7. VÉGHÉLYI); Szeleta-barlang (*Miniopterus Schreibersi*-ről, 1922. IX. 7. VÉGHÉLYI); Ördöglyuk-barlang Solymár mellett (*Myotis myotis*-ről, 1924. III. 31., VÉGHÉLYI).

A kecskelyuk-barlangi és szeletabarlangi példányokon megtaláltam a Laboulbeniales-sorozatba tartozó *Helminthophana nycteribiae* PEYR. gombát, amely a Magyar Nemzeti Múzeum növény-tárába került.

3. nem: *Nycteribia* Latreille.

(Précis Caract. gén. des Insectes. 1795. p. 176.)

1. A lábszár feltünően széles, lapátszerű.

1. alnem: *Nycteribia* s. str.

— — A lábszár nem feltünő széles — — — — — 2.

2. A hím potrohának utolsó szelvénye vastag, legömbölyített; a nőstény potrohának utolsó szelvényén a hátoldalon egy pár függelék van — 2. alnem: *Stylidia* WESTWOOD.

— — A hím potrohának utolsó szelvénye kúpalakú, többekévesbbé kihegyesedő; a nőstény potrohának utolsó szelvényén a hátoldalon függelékek nincsenek.

3. alnem: *Acrocholdia* KOLENATI.

1. alnem: *Nycteribia* s. str.

(*Listropodia* KOLENATI: Wiener Ent. Monatsschr. I. 1857. p. 62.)

1. A mell-lemez kerek, olyan hosszú, mint széles; a nőstény potrohának utolsó szelvénye a végbélnyílás mellett két felső és két alsó kúpalakú nyúlványba húzódik ki.

N. Blasii KOLENATI.

2. A mell-lemez hosszabb, mint széles; a nőstény potrohának utolsó szelvénye nyúlványokat nem visel.

N. Schmilli SCHINER.

Nycteribia Blasii Kolenati. 1856.

(KOLENATI: 1862. p. 49. I. V. f. 16. — SCHINER; 1864. p. 656.)

2—2.3 mm nagy faj, amelynek hímjére jellemző, hogy az utolsóelőtti haslemez hátulsó párkánya alakú és a kivágás kö-

zépső részén öt erős chitintövist visel. Hazai lelőhelyei: Koritnyica: Bihar (1886., HAZAY); «Magyarország» (1856. FRIVALDSZKY J.); Németújvár (1880.); Abaligeti barlang (KAUFMANN); Ördöglyuk-barlang Solymár mellett (*Myotis myotis*-ről, 1924. III. 31. VÉGHELYI).

Nycteribia Schmidli Schiner. 1853.

(KOLENATI: 1862. p. 52. t. —VI. f. 17. — SCHINER: 1864. p. 656.)

Leggyakoribb hazai fajunk. 2·3—2·5 mm; a himre jellemző, hogy az utolsóelőtti haslemez hátulsó párkányán néhány rövid, erős chitintövist visel; a nőténynek a potrohán a hátoldalon a középső (a 2—4. lemez összeolvadásából keletkezett) lemez igen hosszú és széles, tövén egy ellipszisalakú szklerittel, az utolsó hátlemez kétoldalt kúpszerűen megvastagodott, de a kúpok csúcsa alig áll ki. Hazai lelőhelyei: «Magyarország» (1856. FRIVALDSZKY J.); Szeleta-barlang (*Miniopterus Schreibersi*-ről, 1922. IX. 7. VÉGHELYI); Takács-barlang Jászón (*Miniopterus Schreibersi*-ről, 1916. VIII. KORMOS); Kecskelyuk-barlang (*Miniopterus Schreibersi*-ről, 1922. IX. 7. VÉGHELYI); Lekenyei erdő, sziklalyuk (*Miniopterus Schreibersi*-ről, 1913. VII. 11. MÉHELË); solymári Ördöglyuk-barlang (*Myotis myotis*-ről, 1924. III. 31. VÉGHELYI); Hárshegyi barlang Budapest mellett (*Myotis myotis*-ről, 1924. I. 5. KUBACSKA).

2. alnem: *Stylidia* WESTWOOD.

(Introd. modern Classif. II. 1840. Generic Synops. p. 154.)

Nycteribia biarticulata Hermann. 1804.

(Synonyma: *N. Hermannii* LEACH, 1817. — KOLENATI: 1862. p. 66. t. IX—X. f. 22. — SCHINER: 1864. p. 653.)

2·4—3·7 mm; a him utolsóelőtti haslemezének közepén három sorból álló, fésűszerű tuskézet, ettől jobbra és balra pedig egy-egy kúpszerű bibircs van; a nőténynek a 2—5. hátlemezei egyetlen nagy szelvényé olvadtak össze. Hazai lelőhelyei: Fonáca (*Rhinolophus hipposideros*-ról); solymári Ördöglyuk-barlang (*Rhinolophus hipposideros*-ról, 1922. II. 26. BARTKÓ);

Szklénó-fürdő (*Rhinolophus hipposideros*-ról, 1920. VIII. 30. DUDICH).

3. alnem: *Acrocholidia* KOLENATI.

(Wiener Ent. Monatsschr. I. 1857. p. 62.)

Nycteribia vexata Westwood. 1835.

(KOLENATI: 1862. p. 61. t. VIII—IX. f. 20. — SCHINER: 1864. p. 654. — Syn. *Nyct. Montagni* KOL. 1856.)

2.7—3 mm; a fej dudorosan kicsúcsosodik, a mellemez hosszanti középbarázdája csak hátul végződik gödörrel. Hazai lelőhelyei: «Magyarország» (1856. FRIVALDSZKY J.); Bihar (1886. HAZAY); Németújvár (1880.); Mézesdi barlang.

IRODALOM.

BEZZI: Nycteribiidæ. (Katalog der paläarktischen Dipteren. IV. 1905. p. 285—289.)

ÉHİK—DUDICH: A magyarországi emlősök és azok külső rovarélőködőinek határozó táblái. 1924. p. 56—59.

KERTÉSZ: Magyarország szárnyatlan és csökevényes szárnyú legyei. (Rovartani Lapok, XVII. 1910. p. 179—184.)

KOLENATI: Die Parasiten der Chiropteren. 1856, 1857.

« Synopsis prodroma der Nycteribien. (Wiener Ent. Monatschr. I. 1857. p. 61—62.)

KOLENATI: Beiträge zur Kenntnis der Phthiriomyiarien. (Horæ Soc. Ent. Rossicæ, II. 1862. p. 1—109.)

SCHINER: Fauna Austriaca, Die Fliegen. II. 1864.

SPEISER: Über die Nycteribiiden. (Archiv f. Naturgeschichte, 68. 1901. p. 11—78.)

SPEISER: Die geographische Verbreitung der Diptera pupipara und ihre Phylogenie. (Zeitschrift f. wiss. Insektenbiologie, XIII. 1908.)

WESTWOOD: On *Nycteribia*, a genus of wingless Insects. (Trans. Zool. Soc. London, I. 1835. p. 275—294.)

(A M. T. Akadémia III. osztályának 1924 május hó 19-én tartott üléséből.)

DIE UNGARISCHEN FLEDERMAUSFLIEGEN.

Von E. DUDICH.

Verfasser berichtet über die bisher in Ungarn beobachteten Nycteribiiden. Von dieser parasitischen Dipteren-Familie sind aus Europa 3 Gattungen, bezw. 11 Arten bekannt. Die in Ungarn bisher gefundenen 7 Arten, unter welchen alle 3 europäische Gattungen vertreten sind, werden in obigem Artikel, nebst Angabe ihrer einheimischen Fundorte und ihrer Wirtstiere, kurz beschrieben.
